

ZAČÍNÁME VČELAŘIT V JEDNOSTĚNNÝCH NÍZKONÁSTAVKOVÝCH ÚLECH

Dr. Vladimír Ptáček, CSc.

V minulém čísle časopisu Včelařství byl uveřejněn návod na konstrukci moderního nástavkového úlu, který zahrnuje rovněž nízkonástavkovou variantu. Pro ty, kdo se rozhodnou včelařit v tomto nástavkovém úlu, nebo snad mají úly podobných rozměrů, přijde možná vhod několik rad, jak takové úly osadit včelami a vybudovat v nich silná, produktivní včelstva.

Úvodem je třeba zdůraznit, že samotný přechod na nízkonástavkový systém včelaření není ještě zárukou úspěchu. Slabá a neduživá včelstva můžeme chovat jak na nízkých, tak i na vyšších plástech a stejně i naopak silná a vitální včelstva lze vytvářet nejen v úlech nízkonástavkových, ale i ve vhodných úlech s jinou mírou rámků. Cesta k produktivním včelstvům vede především přes odbourání mnoha konzervativních a zakořeněných představ o životě včelstva a jeho potřebách, což v souhrnu znamená zásadní změnu technologie chovu včel.

Je v podstatě pět hlavních faktorů, které příznivě ovlivňují život včelstva: dobrá kvalita včel, nadbytek pylových a glycidových zásob v kteroukoli dobu, dostatek prostoru v průběhu celého roku, dostatek vzduchu a konečně dobré stanoviště.

Kvalitou včelího materiálu se rozumí především zdravotní stav a plodná matka. Nové linie, kmeny nebo rasy včel samotné nepřinesou úspěch. Včelstvo s horším genetickým založením dá podstatně lepší výsledek, pokud mu k tomu vytvoříme potřebné podmínky, než nejlepší „supermatky“ v rukou méně zdatného včelaře. Většinu našich dvouprostorových úlů je schopna naplnit včelami téměř každá náhradní matka, pokud ostatní výše uvedené faktory budou v optimálním stavu. Teprve až řádným ošetřováním nebudeme již schopni dále stupňovat výkonnost včelstev, bude mít smysl hledat lepší včelu.

Klíčem k chovu zdravých a silných včelstev je dostatek pylu během celého roku. Téměř na každém stanovišti se vyskytuje jednou nebo dvakrát za vegetaci vydatná pylová snůška. Záleží na početnosti včelstva a prostoru plodiště, jak velké rezervy z těchto snůšek včelstvo uloží. Silná včelstva jsou schopna např. za 10 dnů kvetení máku setého nashromáždit 6 až 7 tisíc cm^2 i více pylu (což představuje 8-10 plástů 39×24 cm), pokud na něj je v úle místo. Totéž platí o ovocných stromech, řepce a jiných zdrojích.

Včelstvo nesmí nikdy pociťovat nedostatek glycidových zásob. Dosud se v literatuře uvádí jako minimum 3 až 4 kg. Pro silné včelstvo toto množství znamená v krátké době smrt hladem, neboť potřeba plodujícího včelstva o 50-60 tisících včel činí denně přibližně 0,5 kg. Za nejnižší hranici pro silná včelstva musíme tedy považovat 10-12, lépe 15 kg zásob, jinak včelstva přecházejí na úsporný režim a ztrácejí na výkonnosti. Je-li na druhé straně zásob nadbytek, začne se i naše „spořivá“ kraňka chovat jako vlaška. Jakmile např. při podletním krmení překročí množství zásob v úle hranici asi 20 kg (existují individuální rozdíly mezi včelstvy) a příliv potravy dále trvá, vychovají kraňská včelstva nejen velké množství dělníčího plodu, ale třeba i v srpnu ještě generaci trubců, z nichž některé pak najdeme ve včelstvech ještě i v prosinci. Velké rezervy pylu jsou však druhou podmínkou dosažení tohoto stavu.

Potřebné zásoby potravy musí včelstva někam uložit. Pro silné zimní včelstvo potřebujeme tedy nejméně 3, lépe 4 nízké nástavky, což představuje 20000-26700 cm² plástu. Tento prostor budeme považovat za „plodiště“ produktivního včelstva.

V nízkonástavkovém úlu má pojem „plodiště“ jen podmíněný význam. Protože až na speciální případy není nutné používat mřížku, není prostor plodiště nijak ohraničený. Včelstva sama plodují pouze ve 3, případně ve 4 nástavcích a do dalších ukládají jen medné zásoby. Pro produktivní včelstva v průměrných snůškových podmínkách bychom měli mít k dispozici alespoň 6 nízkých nástavků.

Včelstva v jednostěnných nástavkových úlech by měla zimovat na prosluněném místě, dobře chráněném před převládajícími větry od západu až severu. Je-li možnost, orientujeme česna k jihu. V zimě je výhodné plné ozáření sluncem, v létě včelám dobře poslouží částečné zastínění řídkým stínem listnatých stromů.

Usadíme-li do velkoprostorového úlu roj nebo smetenec, bude trvat 2 až 3 sezóny, než si vybuduje dílo a přizpůsobí se velikosti prostoru. Chceme-li mít silná včelstva rychleji, musíme použít spojování. Pro sestavení jednoho silného včelstva vytvoříme dvě včelstva středně silná, která umístíme těsně vedle sebe, aby po spojení nedocházelo ke ztrátám včel zalétáváním.

Protože budeme potřebovat mnoho kvalitního díla, využijeme k osazení úlů rojů nebo smetenců, které dobře stavějí. Na dva polonástavky mezistěn je třeba nejméně 3 kg roj nebo 2,5 kg smetenec, tedy poměrně mnoho včel. S výhodou můžeme použít menších jednotek (roj asi 1,5 kg, smetenec přibližně 1,2 kg), které usadíme napřed jen do jednoho nástavku a teprve později přidáme nástavek druhý. Když začneme v květnu nebo červnu, jsou tato včelstva za bohatého krmení schopna vystavět a včelami naplnit 2 polonástavky (13300 cm² plástů). Naším cílem bude, abychom v polovici srpna měli na každé produkční včelstvo k dispozici 4 nástavky dobře osazené včelami, tj. dvě včelstva buď 2+2 nebo 3+1 podle konkrétní situace na včelnici. Alespoň v jednom z obou včelstev by měla být mladá, kvalitní matka.

Osazujeme-li včelami ihned zpočátku dva nástavky, použijeme normální dno s vysokým podmetem. Když však začínáme jen s jedním nástavkem, je třeba podmet nižší (2–2,5 cm). Plochá vrstva plástů není pro včely výhodná a při vysokém podmetu by nevystavěly všechny mezistěny, ale některé plásty by si zvýšily stavbou divočiny do podmetu.

Není-li právě bohatá snůška, je třeba nová včelstva krmit cukerným roztokem. Krmení musí být vydatné, abychom maximálně využili schopnosti včel stavět plásty; musíme však rovněž dávat pozor, aby matka měla dostatek volných buněk ke kladení. Jakmile se začnou líhnout mladé včely, tedy asi po třech týdnech, přidáme nahoru druhý nástavek a pokračujeme v krmení, dokud stavba není dokončena.

Pokud máme dostatek včelího materiálu a nechceme čekat, až začne plod vybíhat, můžeme nová včelstva posílit mladuškami. V tom případě nasadíme druhý nástavek ihned, jakmile se matka rozkladla a většina mezistěn v prvním nástavku byla vystavěna. Na nový nástavek položíme přepážku s kruhovým otvorem a na ni prázdný nástavek. Do tohoto nástavku nasypeme asi 1 kg mladušek, když jsme předem nechali z rojáčku starší včely odlétnout. Prázdný nástavek s mladými včelami pak přikryjeme víkem a přidané včely se přes noc otvorem v přepážce vžebrají do včelstva. Pak horní nástavek odstraníme a pokračujeme v krmení.

Kolem poloviny srpna obě včelstva spojíme přes novinový papír tak, že včelstvo s mladou matkou postavíme na včelstvo s matkou starší. Hornímu včelstvu musíme uvolnit kruhové česínko ve spodním nástavku, aby netrpělo nedostatkem

vzduchu. Poněvadž obě včelstva stála původně vedle sebe, nedojde ke ztrátám létavek.

Asi týden po spojení uspořádáme plásty v úle. Do horního nástavku přijdou všechny plásty se zavíčkovánými zásobami, v obou prostředních nástavcích zůstanou plásty s plodem, všechen pyl a po stranách rovněž plásty zásobní. Spodní nástavek bude obsahovat zbývající plásty, především panenské a nadpočetné zásobní, které jsme nemohli ponechat v horních třech nástavcích. Včely odsud zásoby brzy přenesou nahoru. Po přeskupení zúžíme česno asi na 10 až 12 cm. Výšku ponecháme letní – 2 až 2,5 cm. Ve třetím nástavku ponecháme volné kruhové česínko, ostatní očka uzavřeme. Po několika dnech, jakmile se včelstvo uklidnilo, doplníme zásoby do celkového množství 25–30 kg.

Po odstranění krmítka utepíme řádně strop a do včelstva již nezasahujeme. Během posledních srpnových dnů a v září si včely upraví zimní sedisko a nám nezbývá než vsunout do podmetu podložku a do česna mřížku proti rejskům a myším. Během podzimu a zimy včelstvo opustí spodní nástavek (možná i dva). Tím se však nenecháme zneklidnit, poněvadž včelstvu volný prostor dole nevadí.

Takto jsme získali zpočátku sice složitějším způsobem silné včelstvo, které nám však v následující sezóně dá již mnohem méně práce. V příštím roce musí včelstvo ještě biologicky „dozrát“. Jeho vitalita postupně poroste, jak bude v úle přibývat zásob pylu a medu. Ošetřování včelstva v produkční sezóně je však již náplní pro jiný článek.

[Vyšlo ve Včelařství 1981, č. 7, str. 163-164]